

***A közoktatást támogató szociális
munkások tevékenységei a Győri járás
iskoláiban***

SZERZŐ:

ZSOLNAI IMRE

DUNAÚJVÁROSI EGYETEM

TÉMAVEZETŐ:

DR. BUDAI GÁBOR

Rezümé

2018. szeptember 1-jétől bevezetésre került a hazai nevelési-oktatási intézményekben a szociális segítő tevékenység, illetve a szociális és gyermekjóléti szolgáltatások bővítése a gyermekek és tanulók veszélyeztetettségének megelőzése érdekében.

A kutatás célja annak feltárása, hogy az iskolai szociális munkások milyen mértékben tudnak integrálódni az oktatási intézményekben működő pedagógiai közösségekbe, képesek-e hatékony együttműködést kialakítani. A kutatás ezen túlmenően vizsgálni kívánja, hogy a szakmai diszciplínák közötti együttműködés hiánya vagy gyengesége milyen hatással lehet a szociális segítő tevékenységek és gyermekjóléti szolgáltatások eredményességére.

Kutatásomhoz a kvalitatív kutatási módszert választottam. Összesen 2 fővel (n=2) készítettem interjút (szociális segítőkkal) melyek során az alanyok előre összeállított nyílt kérdésekre válaszoltak.

Az interjúk összességében egy túlterhelt rendszer képét mutatják, ahol az erőforrások elégtelensége és a nagy létszám korlátozza a segítő munka eredményességét. Az együttműködés javítása érdekében nemcsak a találkozók rendszerességére, hanem a munkaterhelés arányosítására és az ellátott gyermeklétszám csökkentésére is hangsúlyt kellene helyezni.

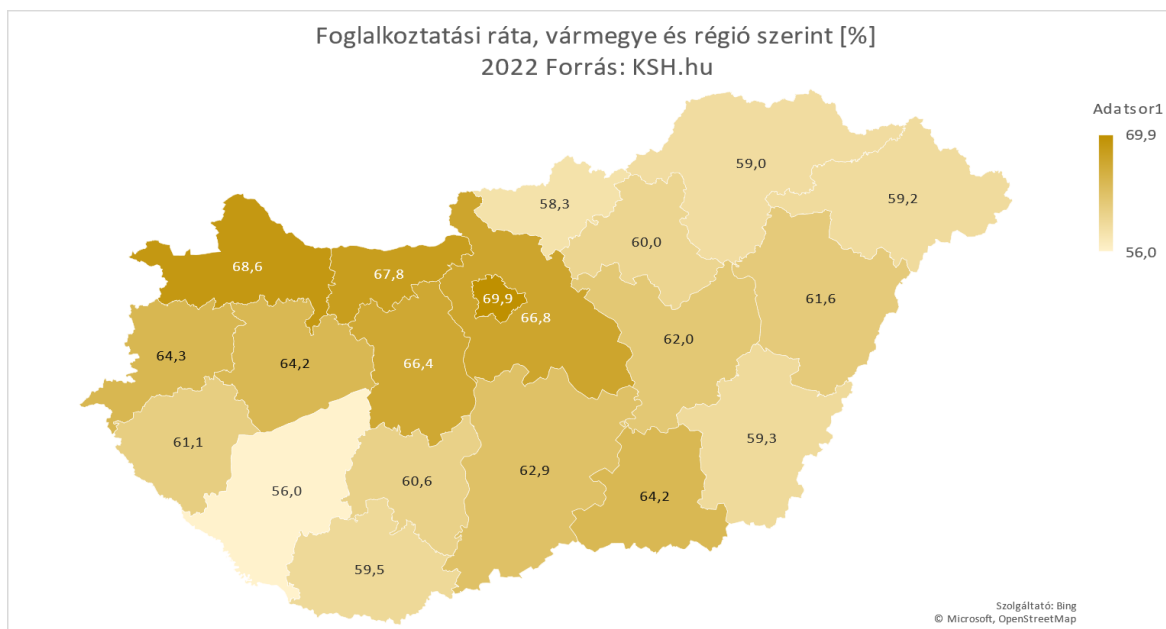
Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	1
<i>A téma aktualitása és jelentősége</i>	2
<i>Kutatási cél</i>	5
<i>Hipotézis</i>	5
2. Az iskolai szociális munka	6
<i>Nemzetközi kitekintés</i>	6
<i>A hazai iskolai szociális munka történeti bemutatása és modelljei.....</i>	7
<i>Az iskolai szociális munka jelenlegi formája Magyarországon</i>	10
3. Az iskolai szociális munka és a pedagógusok közötti együttműködés elméleti háttere	13
<i>A szociális munka és a pedagógia szerepének összehasonlítása</i>	15
4. Az együttműködés gyakorlati formái	18
<i>Egyéni esetkezelés: közös fellépés a problémás diákok támogatásában</i>	18
<i>Csoportos szociális tevékenység</i>	19
<i>Közösségi szociális tevékenység</i>	19
5. Kutatási eredmények	20
<i>Információ gyűjtése.....</i>	20
<i>A kutatás módszertana, az interjúk</i>	21
<i>Az interjúk elemzése</i>	21
<i>Hipotézis vizsgálat</i>	25
6. Összegzés	26
7. Irodalom	28

1. Bevezetés

2018. szeptember 1.-től bevezetésre került az iskolai szociális segítő tevékenység a hazai nevelési-oktatási intézményekben. Az új rendszer azért került bevezetésre, hogy egységesítse és kötelezővé tegye a szolgáltatások jelenlétét minden köznevelési intézményben. A feladatellátás jogszabályi alapját a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, valamint a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint a szakmai személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998.(IV.30.) NM rendelet 2/2018. (I. 18.) módosítása nyújtja. A bevezetett intézkedést a Család-és Gyermekjóléti Központ látja el kötelezően. Ez a feladatellátás kiterjed a helyi központ valamennyi járási településére, annak fenntartótól függetlenül valamennyi köznevelési intézményére. A megelőző és beavatkozó tevékenységek különböző szinteken zajlanak és több területet érintenek. Például: családok, iskola, tágabb közösség. Dolgozatomban az iskolai szintér vizsgálatára törekszem mivel az óvodai és iskolai szociális segítés tevékenységei döntően a köznevelési intézmények terepén valósulnak meg.

Ahogy az 1. ábrán bemutatom Győr és vonzáskörzetében magas a foglalkoztatási ráta:

1. ábra Foglalkozási ráta

Forrás Központi Statisztikai Hivatal https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0081.html

Letöltve 2024-11-14 Saját szerkesztés

Az 1. ábrából megállapítható az is, hogy a szolgáltatás környezetének sajátosságait figyelembe véve az a tapasztalat az ellátandó célcsoportról, hogy amíg a városban kedvező a foglalkoztatottsági mutató, addig a szülőknek a munkahelyek megőrzésére irányuló törekvései, a család életszínvonalának fenntartására tett erőfeszítései mellett nem marad kellő idejük, energiájuk a gyermekeikre. Ezért nagy számban jelennek meg az ellátottaknál a középiskolás tanulók (1. diagramm), akik többek között komoly magatartási és beilleszkedési problémákkal küzdenek.

1. diagramm A gyermekjóléti alapellátások száma (Középiskolás tanulók)

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0010.html

Letöltve: 2024.11.14 Saját szerkesztés

A kutatásom során a fentnevezett intézkedésnél szeretném megvizsgálni, hogy az iskolai szociális munkás milyen mértékben tud beilleszkedni az iskolai közösségbe, valamint milyen mértékben képes együttműködni a pedagógusokkal. Feltételezem, hogy a nevezett diszciplínák közötti szakmai együttműködés hiánya, vagy rossz kapcsolata jelentős zavarokat eredményezhet a szolgáltatás működésében.

1.1. A téma aktualitása és jelentősége

A vizsgálat időszakomban -2020 és 2024 között- több olyan kutatási eredmény is napvilágot látott, amelyekből kitűnik, hogy egyre több iskoláskorú gyermek küzd valamilyen mentálhigiéniai problémával. Egy 2021-es felmérés szerint 7-ből 1 serdülő

szenvet mentális betegségben. (Unicef, 2021) Az UNICEF kutatásából látható, hogy a globális becslések szerint a 10-19 éves serdülők több mint 13 százaléka él diagnosztizált mentális zavarral és aggodalomra adhat okot, hogy Európában 16 százalékos ez az arány, Magyarországon pedig 11 százalék feletti. Az előzőekben említett, diagnosztizált mentális zavarok mintegy 40 százaléka köthető szorongáshoz és depresszióhoz, kontinensünkön ez az arány még magasabb, közel 55 százalékos. A regisztrált rendellenességeknél előfordul figyelemhiányos, hiperaktivitási zavar, magatartászavar, bipoláris zavar, illetve egyéb személyiségzavarok. Sajnos egyre többet lehet olvasni olyan kutatási eredményekről és hírekről, ahol pedagógusok leterheltsége problémaként jelenik meg a hazai oktatási és nevelési intézményekben.¹ Éppen ez miatt a pedagógusok a tanítás-tanulás folyamataira összpontosítanak és gyakran akaratlanul nem jut elég idő foglalkozni a gyermekek mentális egészségi állapotával. Rossz esetben pedig nem tudja teljes mértékben ellátni jelzőrendszeri feladatát, melynek keretén belül a problémát időben észrevesz, diagnosztizálja, és értesítse a megfelelő szakembert, személyeket. Fontos kitérni rá, hogy ezekkel a problémával küzdő fiataloknál jellemző az elkövetett jogellenes cselekmények számának növekedése, valamint a jogellenes magatartás, jellemzően oktatási intézmények helyszínén.

Egy korábbi kutatásom eredményei is a számok növekedését támasztják alá. Kérésemre az ORFK közölte, hogy hazánkban az elmúlt években hány alkalommal történt a rendőrség által regisztrált bűncselekmény az oktatási intézményekben. Meg kell említenem, hogy a rendőrség elmondása alapján az egységes nyomozó hatósági és ügyészégi bünyügyi statisztika (továbbiakban: ENYÜBS) egységes elvek szerint gyűjti a büntetőeljárások, és a büntetőeljárások alapjául szolgáló cselekmények statisztikai adatait. Indokolt jeleznem továbbá, hogy a rendőrségi eljárásában regisztrált bűncselekmények statisztikai adatait tartalmazó ENYÜBS rendszer úgynevezett követő jellegű statisztikai rendszer, amelyben az adatokat a nyomozás lezárását követően regisztrálják, tehát a statisztikai adatokat nem a bűncselekmény elkövetésének időpontja, hanem a bekerülés időpontja alapján számolják. Valamint, hogy az ENYÜBS rendszerben az „oktatási intézmény” fogalmába beletartozik az általános iskola, a bölcsőde, az egyéb oktatási hely, a felsőfokú oktatási intézmény, a középfokú oktatási intézmény, az oktatási hely előtti terület, az oktatási intézmény öltözője és az óvoda is. A 2. diagrammon azt szemléltetem, hogy hány rendőri eljárásban regisztrált

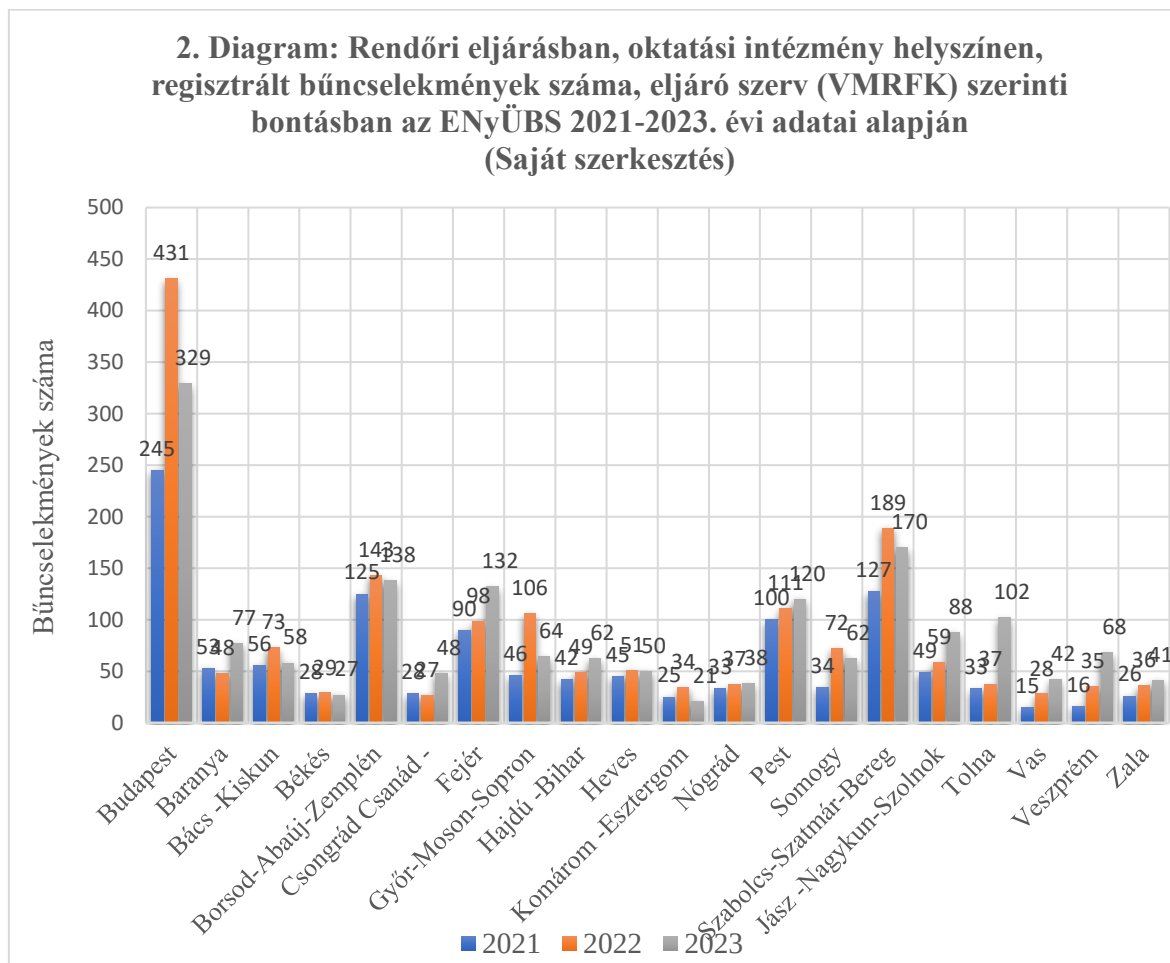
¹ http://epa.niif.hu/00000/00011/00240/pdf/EPA00011_iskolakultura_2021_01_003-025.pdf

Letöltve: 2024. 10. 30.

https://m.eduline.hu/kozoktatasi/20191211_pedagogus_leterheltség

Letöltve: 2024. 10. 30.

bűncselekmény történt az ENyÜBS rendszerében 2021-2023-között az oktatási intézményekben.

2. Diagramm Forrás: ORFK

Serdülőkorban megnőhet a deviáns magatartás és a bűncselekmények elkövetése; az ekkor végbemenő változások hatására a kamaszok érzékenyebbé válnak, amiért gyakran hangulati labilitás jellemzi őket. Ilyenkor előfordulhat a kockázatkereső viselkedés, továbbá jellemző lehet a problémamegoldási képesség hiánya, az emberi kötődések felszínessége vagy hiánya, illetve a befolyásolhatóság. Ezen tulajdonságok együttes jelenléte szélsőséges esetben különböző bűncselekmények elkövetéséhez vezethetnek.

Éppen ezért az intézkedésnek egy fajta preventív célja is van. Ezt a definíciót kiválóan megfogalmazta Bányai, aki a következőt írta:

„Az iskolai szociálismunka-szolgáltatás a közoktatási intézményben biztosított, preventív jellegű segítő tevékenység, amely az iskoláskorú gyermekek és fiatalok

képességeinek és lehetőségeinek leghatékonyabb kibontakozását támogatja szociális kapcsolataik, társadalmi integrációjuk javításával” (Bányai, 2000: 3)

Továbbá célul tűzi ki, hogy az iskola biztonságos és támogató iskolává váljék. (Johnson, 1996)

A fentiek tükrében 2018 szeptemberétől kötelezően delegálni kell a nevelési-oktatási intézményekbe iskolai szociális munkásokat. A törvényalkotó célja a nevezett intézkedéssel kapcsolatban az volt, hogy a segítség a fiatalok számára még jobban elérhető legyen, hogy a segítséget helybe vigye ezáltal pedig időben kitudják szűrni és feltudják térképezni azt, ha valakinek segítségre lenne szüksége.

1.2. Kutatási cél

A kutatás célja annak feltárása, hogy az iskolai szociális munkások milyen mértékben tudnak integrálódni a hazai köznevelési intézményekben működő pedagógiai közösségekbe, valamint milyen szinten képesek hatékony együttműködést kialakítani a pedagógusokkal. A kutatás ezen túlmenően vizsgálni kívánja, hogy a szakmai diszciplínák közötti együttműködés hiánya vagy gyengesége milyen hatással lehet a szociális segítő tevékenységek és gyermekjóléti szolgáltatások eredményességére és a problémamegoldás sikerességére.

1.3. Hipotézis

A szakirodalmak tanulmányozását követően feltételezem, hogy a köznevelési intézményekben dolgozó iskolai szociális munkások hatékonyabban tudják ellátni feladataikat, ha szoros együttműködést alakítanak ki a pedagógusokkal, és sikeresen beilleszkednek az iskolai közösségbe. A szakmai diszciplínák közötti gyenge együttműködés vagy ennek hiánya ugyanakkor jelentős akadályt jelenthet a szociális segítő tevékenységek és gyermekjóléti szolgáltatások sikeres megvalósításában.

2. Az iskolai szociális munka

Általánosan elfogadott, hogy az iskolarendszer nagy hatással van a gyermekekre és fejlődésükre (Lynn, McKay & Atkins, 2003, 198. o.). A gyermekek életük nagyon fontos időszakát töltik az iskolában, és gyakran a jövőjük függ tőle. Ugyanakkor sérülékeny csoportot alkotnak, és így könnyen válhatnak „veszélyeztetett” tanulókká. Ezt figyelembe véve az iskolarendszernek azon kell dolgoznia, hogy támogassa a tanulókat és csökkentse a kockázatokat. Elengedhetetlen, hogy a tanulók számára egészséges környezetet biztosítsanak a fejlődéshez és a szocializációhoz. Az iskolarendszeren belül fontos szerep hárul a tanárookra, akik a legtöbbet kommunikálnak a diákokkal. Az iskolai szociális munkások jelentik a másik jelentős csoportot. (Pushkina, 2017)

2.1. Nemzetközi kitekintés

Az iskolai szociális munka megteremtése az USA-hoz kötődik. 1906-ban Boston, Harford és New York városban kezdtek el speciálisan iskolai szociális munkát folytatni. 1960-as 1970-es években Johan Joseph Alderson először tipilizálja az iskolai szociális munka megjelenési formáit és négy modellt különböztetett meg. Az említett osztályozást az 2. ábrán szemléltetem

2. ábra: Az iskolai szociális munka

Saját szerkesztés

A hagyományos klinikai modell azon diákokra összpontosít, akiket szociális, érzelmi problémái akadályoznak a tanulásban. Az iskolaváltoztató modell a diszfunkcionális iskolai normák és körülmények javítására. A társadalmi kölcsönhatás modell a különböző felek közötti közvetítésre koncentrál. A közösségi iskolai modell főként a hátrányos helyzetű gyerekek és közösségek segítésére szolgál (Máté, 2018).

Európában, nem volt jellemző a szociális munka intézményes keretek közötti alkalmazása. Sokkal inkább a szociálpedagógia kereteibe illeszkedett, inkább szabadidős tevékenységek általi prevenció révén kívánt segítséget nyújtani a gyermekeknek. (Balog, 2018) Németországban 1980-as években három munkaformáját lehetett megkülönböztetni az iskolai szociális munkának.

- a) Alkalmazkodó típus: A munkás funkcióit az iskola igényei határozzák meg, tanulók egyéni szükségletei háttérbe szorultak
- b) Gyermekekre orientálódó modell: A munka közvetítő funkciója érvényesül. Preventív módon akar megoldást találni a gyermekek problémájára. Eszközei az egyéni esetkezelés, csoportmunka. Fontos, hogy független fenntartó finanszírozza, tehát nincs alárendelve az iskola vezetésének.
- c) Innovatív: Ebben a cél az oktatási intézmény megváltoztatása, legyen nagyobb hangsúly a szociálpedagógiai elemekre.

Az 1990-es években az USA-ban egyre inkább Costin nevéhez kötődő ökológiai modell van terjedőben. Ennek a lényege, hogy a diákokat segítsék a szociális kompetenciák kialakításában, az iskolát pedig érzékennyé tegyék a gyermek szükségletei iránt. Egyszerre veszi tekintetbe az egyén és a környezet komplexitását is. Az iskola rendszerként jelenik meg, amelynek részei a diákok, a szülők, az iskolai alkalmazottak és a lakókörnyezet is (Balogh, 2018).

2.2. A hazai iskolai szociális munka történeti bemutatása és modelljei

A szakirodalmak az első világháború után az iskolanővérek (zöldkeresztes nővérek) megjelenésével tartják számon Magyarországon az iskolai szociális munka kezdetének előzményének. A második világháború utáni időszakban a gyermekvédelmet pedagógiai feladatnak tekintették majd 1964-ben vezették be a gyermekvédelmi felelősöket.

A fent leírt időpontok után igazi nagy áttörés a rendszerváltási időszak után történt. A gazdasági problémák, mint az elszegényesedés, valamint a társadalmi problémák, mint a

deviáns viselkedési formák veszélyeztették az iskolai alapellátást. Ezen problémák fennállását muszáj volt célzottan kezelni, éppen ezért az 1990-es években az iskolai szociális munka a 3. ábrán látható három fő irányzat köré csoportosult:

3. ábra: Az iskolai szociális munka fő irányzatai

Saját szerkesztés

A „belső” iskolai szociális munkát másképpen hagyományos modellnek nevezik. Ez a modell az 1990-es évektől működik napjainkig (Balogh, 2020). Elsősorban alapítványi fenntartásból működő iskolák vezették be, amelyek azért jöttek létre, hogy hátrányos helyzetű vagy hagyományos iskolarendszerben nehezen teljesítő diákok sikeres iskolai előmenetelét segítsék (Máté, 2015). Ezekben az intézményekben a segítségnyújtást folyamatos jelenléttel biztosítják. Az iskolai szociális munkást az iskola foglalkoztatja. Ennek előnye, hogy az iskolai szociális munkás könnyebben eltudja érni a diákokat, egyszerűbben hozzájuthat információkhoz, ezáltal a preventív jellege a modellnek rendkívül erős. Ezekben az iskolákban a diákokat érintő problémák halmozottan vannak jelen éppen ezért a szakembereknek „nincs könnyű dolga”, illetve feladatellátásukat nehezítheti, hogy mivel egyedül dolgoznak nincs mögöttük szakmai team, mint például a Család-Gyermejjóléti Központ ezáltal pedig nincs lehetősége szupervízióra sem. A modell szerint

a mai napig működő iskolák között a teljesség igénye nélkül említhetjük például a Belvárosi Tanodát², vagy akár a Zöld Kakas Líceumot³.

A „külső” iskolai szociális munkát másképpen ferencvárosi modellnek nevezik. Itt külső szolgáltatókon keresztül biztosítják az iskolai szociális munkát. Ezek a szolgáltatók hálózatba szerveződve működnek (Balogh, 2020). Hátrány, hogy az iskolai szociális munkások nincsenek napi szinten, teljes mértékben jelent az intézményekben, csupán ügyeleti rendszerben dolgoznak és heti néhány órát töltenek ott. Előfordul, hogy egy szociális munkás akár 4 vagy 5 ilyen intézményben lát el feladatot. Éppen ezért a negatívum, hogy az egyéni esetkezelések háttérbe szorulhatnak. Viszont itt a szakemberek mögött már egy szakmai team, vagy szervezet áll így lehetőségük van a szupervízióra, illetve szakmai kompetenciájuk folyamatos fejlesztésére, bővítésére. Ennél a modellnél elengedhetetlen az interprofesszionális együttműködés az intézmény pedagógusaival, ugyan akkor, ha ez együttműködés nem megfelelő, az a szakemberek feladatellátásában problémát okozhat.

A pécsi modell a dolgozatom írásának időpontjában -2024-ben már nem működik. Ez az iskolai szociális munka program 2006 és 2012 között működött. Kezdetben csak Pécs városában, majd tovább terjedt több fővárosi oktatás intézménybe. A modellben a külső és belső modell elemei egyaránt megtalálhatóak, például a szakemberek nem az iskola alkalmazottai voltak, ugyanakkor a teljes munkaidejét az adott intézményben töltötte a szakember. Ennél a modellnél a szociális munkások hálózatba szerveződve tartottak esetmegbeszéléseket, valamint lehetőségük volt szupervízióra is. A program keretében a szakemberek az iskolai tárgyi, személyi erőforrásokat, illetve a sajátos igények figyelembevételével dolgozott ki egyedi koncepciókat. Ennél a modellnél az egyéni esetkezelés előtérben volt.

A három modell összevetése alapján látható, hogy mindegyik iskolai szociális munka modellnek megvannak a maga előnyei és korlátjai. A belső modell az állandó jelenlét révén hatékonyan támogatja a diákokat, de a szupervízió és szakmai támogatás hiánya megnehezíti a munkát. A külső modell biztosítja a szakmai háttérrel és a szupervíziót, azonban a korlátozott jelenlét miatt kevésbé tud mély kapcsolatot kialakítani a diákokkal. A megszűnt pécsi modell kombinálta a belső és külső megközelítés előnyeit, de hosszú távon fenntarthatósági kihívásokkal küzdött. Összességében a hatékony iskolai szociális munka

² <https://www.beltanoda.hu/> Letöltve: 2024. 10. 31.

³ <https://zoldkakas.hu/> Letöltve: 2024. 10. 31.

szempontjából kulcsfontosságú a diákokkal való rendszeres kapcsolattartás, ugyanakkor a szakmai támogatás és szupervízió biztosítása is.

2.3. Az iskolai szociális munka jelenlegi formája Magyarországon

Ahogy már a bevezetőben is tárgyaltam 2018 szeptemberétől az óvodai és iskolai szociális segítés új, kötelezően megvalósuló tevékenység, amely ágazatközi szinten biztosít szolgáltatást a nevelési-oktatási intézményekben a gyermekjóléti ellátórendszeren keresztül. Az óvodai és iskola szociális segítő tevékenységet a járási székhely önkormányzata által fenntartott Család-és Gyermekjóléti Központoknak kell kötelezően biztosítani a nevelési-oktatási intézményekben. A család- és gyermekjóléti központ együttműködési megállapodást köt a köznevelési intézménnyel, ebben rögzítik a szolgáltatás célját, tartalmát és helyszínét, illetve, hogy a szociális segítő mely időpontban látja el a tevékenységét az intézményben. A megállapodás ezenfelül tartalmazza a köznevelési intézmény nyilatkozatát arról, hogy biztosítja az iskolai szociális segítő bejutását az intézménybe, illetve a szolgáltatás nyújtásához szükséges külön helyiséget. A jogalkotó rendelkezései szerint a szolgáltatás megszervezése és ellátása úgy történik, hogy 1000 gyermekként egy fő szociális szakember kell, hogy biztosítsa az ellátást. A bevezetett intézkedés leginkább a külső modellre (ún. ferencvárosi) hasonlít. E modell szerint az iskolai szociális munkás nem az iskola alkalmazásában áll, illetve ügyeleti jelleggel lát el feladatokat akár több intézményben. Az óvodai és iskolai szociális segítők a szakmai szempontok, a Szociális Munka Etikai Kódexe, a jogszabályi előírások és egyéb szabályzók által látják el a feladatukat. Nem iskolapszichológus, nem pedagógus nincsen pedagógiai identitása. Nem tarthat tanórát, korrepetálást, napközis-szabadidős tevékenységeket, illetve pedagógiai asszisztensi feladatokat sem láthat el (Budai, 2019). Célja a prevenció, valamint a gyermekvédelmi és köznevelési intézmények közötti együttműködés hatékonyságának növelése. Tevékenységüket egyéni foglalkozások vagy csoportos foglalkozások, illetve közösségi munka formájában végzik. A továbbiakban bemutatom az egyéni, illetve csoportos szociális tevékenység főbb jellemzőit.

Egyéni szociális tevékenység keretében egyéni tanácsadást, konzultációt egy rendszeres fogadóóra keretében biztosítják a szakemberek a köznevelési intézmény erre kijelölt helységében. A fogadóórákat együttműködési megállapodás rögzíti, amelyet az oktatási intézmény és a Család-és Gyermekjóléti Központ köt egymással. Az egyéni tanácsadás során nyújtanak segítséget a pedagógusok, szülők, gyermekek számára. Amennyiben

vélelmezhető, hogy fennálló probléma van vagy fennál a veszélyeztetettség gyanúja, értesíti a gyermek szülőjét és haladéktalanul követi a jelzőrendszeri protokollnak megfelelő lépéseket.

Csoportos tevékenység magába foglalja a szociális csoportmunka elvei alapján megvalósított foglalkozásokat, mint például: gyermekek megfigyelése csoporthelyzetben, készségfejlesztő foglalkozások szervezése.

Ezenen tevékenységeken felül elláthatnak közösségi szociális tevékenységet, ahol közösségépítő rendezvényeken vesznek részt azokat szervezik. Illetve a gyermekvédelmi tevékenységek koordinálását is végzi.

Ahogy a fentiekben megfogalmazásra került, a modell hátránya lehet, hogy az 1000 gyermek / egy szakember felállás és hogy egy szociális munkához akár 5-8 iskola is tartozhat ebből adódóan pedig csökkenthet a feladatellátás minősége. További problémaként merülhet fel, hogy a nevelési-oktatási intézmény foglalkoztatásában állók és a szociális munkások között nem megfelelő mértékben történik a multidiszciplináris együttműködés, esetleg a jelzőrendszerben van hiba, ezáltal a szakemberek nem értesülnek a gyermekekkel kapcsolatos problémákról. Éppen ezért az oktatási hivatal által 2019-ben kiadott szakmai ajánlás tételesen leírja az együttműködést az iskolai szereplői és az iskolai szociális munkások között.⁴ Az ajánlásban vannak alaptevések, aminek a különböző diszciplínában tevékenykedőknek eleget kell tenni. A következő elveket fogalmazzák meg:

- Együttműködés elve
- Nyitottság, egymásra figyelem elve
- Egyenrangúság elve
- Tudásmegosztás elve
- Felelősségvállalás elve
- Multidiszciplinaritás elve

Ezen elvek betartása feltétlenül elengedhetetlen ahhoz, hogy a minőségi munka megvalósuljon.

A szociális segítségben meghatározó elvek együttes alkalmazása nélkülözhetetlen a magas színvonalú, hatékony munka érdekében. Az együttműködés elve szerint a szociális segítők és az intézmények dolgozói közötti állandó, helyi szintű kommunikáció és együttműködés a

⁴ https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/unios_projektek/efop194/194_Utmutato_iskola_190710.pdf
Letöltve: 2024. 11. 01.

siker záloga. A nyitottság és egymásra figyelés fontossága abban áll, hogy a nevelési-oktatási környezetet és a segítő szakembereket kölcsönösen támogató, befogadó légkörben a segítő könnyebben integrálódik. Az egyenrangúság elve kiemeli, hogy a pedagógusok és szociális segítőik partnerek a gyerekek fejlesztésében, elismerve egymás szakmai kompetenciáit. A tudásmegosztás elősegíti az együttműködő felek szakmai megértését és az ellentétek megelőzését. A felelősségvállalás elve hangsúlyozza, hogy a gyermekek biztonságának megőrzése közös feladat. Végül, a multidiszciplinaritás lehetővé teszi, hogy különböző szakterületek képviselői közösen, komplex módon oldják meg a problémákat, javítva az intézményi segítségnyújtás hatékonyságát.

3. Az iskolai szociális munka és a pedagógusok közötti együttműködés elméleti háttere

Az iskolai szociális munka és a pedagógusok közötti kapcsolat alapja az interprofesszionális együttműködés, amely különböző szakmák közös célok érdekében történő összehangolt munkáját foglalja magában. Az iskolai szociális munkás és a pedagógusok közötti partneri viszony elengedhetetlen az iskolai közösség egészséges működéséhez, hiszen a gyermekek fejlődését és jólétét érintő problémák sokrétűek és gyakran több szakterület tudását igénylik.

Ahogy Budai István is megfogalmazta:

„Szociális munkásként a társadalom egészét leképező iskola életvilágával, közösségének rendszerével, szociális hálózatával kell foglalkoznia: így a legközelebb, a mindennapi pedagógiai gyakorlatával, a gyerekek-fiatalok egymás közötti, a pedagógusok-gyerekek közötti, a pedagógusok-szülők közötti, továbbá az iskola-helyi közösség közötti viszonyokkal és kapcsolatrendszerekkel.” (Budai, 2019)

A megfogalmazásból tisztán kivehető, hogy az iskolai szociális munkás egyik legnagyobb feladata az együttműködés a különböző diszciplínákkal, legfőképpen a nevelési-oktatási intézményekben dolgozó pedagógusokkal. Elengedhetetlen, hogy bizalmi viszonyt, az együttműködés különböző formáit kialakítsa a nevelőtestület tagjaival. Valamint célszerű, hogy megismertesse saját tevékenységének és működésének lényegét, céljait és programjait (Budai, 2019).

Az pedagógus és az iskolai szociális munka között elengedhetetlen az interprofesszionális munka. De vajon ez mit fejez ki? A legjobban az interprofesszionális munka lényege így definiálható:

„Az interprofesszionális munka két vagy több, különböző foglalkozási ághoz tartozó szakma képviselőinek időleges vagy hosszabb távú vállalkozása, kommunikációja és együtt működése, amelynek során a csoportdinamika jótékony hatása segítségével a közreműködő szakemberek meglévő és megtermelt tudásukat és erőforrásaikat megosztják egymás között egy közösen meghatározott cél vagy ügy elérése érdekében, közösen meghatározott, eldöntött, szinergikus, kreatív eljárás módok alkalmazásával.” (Hume, 1999, Budai, 2001)

A definícióból látható, hogy az interprofesszionális együttműködéshez szükséges, hogy a szakmák képviselői együtt gondolják ki hogy mit kell tenni a közös munkájukhoz, célokat tűznek ki, hogyan tartják fel egymással a kapcsolatot.

Egy 2022-es vizsgálat során Szecskó Jánosék vizsgálták az iskolai szociális munkások és a pedagógusok közötti együttműködést a hazai, illetve a Nagy Britanniai iskolákban. A vizsgálat során a megkérdezett szociális munkások kivétel nélkül alapvető eszköznek és fegyvernek tartotta a személyiséget, a magyar válaszadók mindegyike a saját alkalmazkodóképességüket, személyiségüket jelölték meg amely segít az oktatási intézményben való elfogadásukra (Szecskó, 2022). Ez összeegyeztethető azzal a megállapítással, amit Budai fogalmazott meg, miszerint:

„A szociális munkás személyisége rendkívül erőteljesen meghatározza a szolgáltatást igénybe vevők és a szociális (és más) szakemberek kapcsolatát és együttműködését”. (Budai, Puli, 2015:37)

Ez együttműködés során fontos, hogy az a nevelési-oktatási intézményvezető, valamint a pedagógusok tisztán lássák a szociális munkát lehetséges feladatát, valamint a kompetencia területét. Ahhoz, hogy a segítő a kitűzött célokat elérje, tudnia kell a bizalmon alapuló kapcsolatokat kialakítani, a győztes-vesztes zéróösszegű játszmák helyett a feleknek a fölérendelt cél elérése érdekében együttműködni. Bizonyított, hogy a győztes-vesztes zéró összegű játszmák helyett a bizalmon alapuló, a kölcsönös elfogadások és tiszteleten alapuló nem zéró összegű együttműködések, azaz a két fél fölé rendelt céloknak való alárendelődések vezetnek eredményre, mert a közösen elérhető nyereség nagyobb lesz, mint az egymás rovására elérhető nyereség. Ennek kellene érvényesülni az interprofesszionális együttműködés során is. (Csepeli 2006, 2013, Hankiss, 1983)

Nem tekinthető viszont teljes értékű interprofesszionális tevékenységnek, ha pl. egy adott iskola jelzőrendszeri funkciójából következően adott időpontban felveszi a kapcsolatot, információkat ad át a problémákkal küzdő gyerekekről és szüleiről a gyermekjóléti szolgálatnak. (Budai, 2019)

A pedagógusoknak, a gyermekorvosoknak, az iskolapszichológusnak és az iskolai szociális munkásnak egyaránt ismerni kell a saját szakmáját, hogy mi az ő szerepe, kit és mit képvisel, milyen jogosítványokkal rendelkezik és kinek tartozik felelősséggel. Ezzel együtt pedig tisztában kell lenniük valamennyire a közreműködő társszakmákkal, valamint azok határvonalaival. Az adott szakma tudásával való kalkulálás és a közreműködők

egyenrangúsága következtében nőhet az egyes szakmák presztízse. Továbbá előny, hogy permanens önvizsgálatra, a saját szakmaisággal történő szembenézésre késztet. (Hopkins, Hume, 1996)

A fent leírtakat összegezve elmondható, hogy az iskolai szociális munkás szerepe komplex, mivel nemcsak a tanulók egyéni problémáival, hanem az iskola és a tágabb közösség kapcsolatrendszerével is foglalkozik. A hatékony együttműködés érdekében a szociális munkásnak szorosan együtt kell működnie a pedagógusokkal és más iskolai szakemberekkel, amihez elengedhetetlen a bizalmi kapcsolat és a tevékenységek pontos meghatározása. Az interprofesszionális munka – vagyis különböző szakmák közötti együttműködés – itt kiemelt fontosságú, mivel a szakemberek közös célok érdekében osztják meg tudásukat és forrásaikat, így a kölcsönös tiszteletre és egymás kompetenciájának megértésére épülő kapcsolat erősödik.

A pedagógusok számára az iskolai szociális munkással való együttműködésben kiemelten fontos, hogy támogató és nyitott hozzáállást alakítsanak ki. Ehhez elengedhetetlen, hogy megértsék a szociális munkás feladatkörét, kompetenciáit és céljait, és egyértelműen meghatározzák az együttműködés kereteit. Fontos, hogy a pedagógusok törekedjenek bizalmi kapcsolat kiépítésére, hiszen a kölcsönös tisztelet és megértés segíti a közös célok elérését. A pedagógusoknak ismerniük kell saját szerepüket, hatásköreiket, ugyanakkor tájékozottnak kell lenniük a társszakmák munkájáról is, hogy megértsék, hogyan egészíthetik ki egymást. Az együttműködés során el kell kerülni a hierarchikus szemléletet és versengést; helyette olyan közös megoldásokra kell törekedni, amelyek mindkét fél számára előnyösek. A pedagógusok feladata, hogy a szociális munkással folyamatosan kommunikáljanak és támogassák azokat a programokat, amelyek a tanulók fejlődését szolgálják. Azonban ez nem minden esetben egyszerű, hiszen a szoros tanrend, valamint a pedagógusok leterheltsége miatt nem biztos, hogy megtud valósulni.

3.1. A szociális munka és a pedagógia szerepének összehasonlítása

Ahogy az ENSZ Gyermekjogi Egyezményében (1989) kinyilatkoztatott gyermekvédelmi alapelvekben is olvasható a gyermek mindenekfelett álló érdeke és joga is, hogy őt egy elfogadó iskolai közeg formálja, egyéni és életkori sajátosságainak figyelembevételével. Az oktatási intézmények, mint olyanok egy a család mellett a második helyen álló szocializációs színterek. A pedagógusok egyik kiemelkedő feladata, hogy a tanítás-tanulás folyamata létrejöjjön. Azonban ennek a folyamatnak a megvalósítását, illetve

a folyamat romlását okozhatja, ha a diákok egy adott szociális problémával küzdenek. Éppen ezért fontos a gyermekek védelme, illetve gyermekvédelmi felelősök kijelölése az oktatási-nevelési intézményekben, akik a tanítás-tanulás folyamatán túlmutatóan foglalkoznak a gyermekek szociális eredetű problémáival, gondjaival.

A nehézségek és hiányosságok azonban láthatóvá váltak az évek során, ugyanis a gyermekvédelmi munkát végző pedagógusok nem rendelkeznek szakmai ismeretekkel, illetve nem áll rendelkezésükre szupervízió. Gyakran szembesülnek irreális elvárásokkal, olykor éppen a pedagógus kollegáiktól, és megjelent az a dilemma is, hogy az iskola alkalmazottjaként miként képviseljék a gyermek vagy a család érdekeit, az őket foglalkoztató intézménnyel szemben. (Bányai, 2006)⁵

2001-ben Maros Katalin és Tóth Olga végzett kutatást, amely során vizsgálták, hogy a gyermek-ifjúságvédelem és az iskolák mennyiben tesznek eleget a törvényi előírásoknak, illetve mennyire hatékony a munkájuk. A felmérést alátámasztotta, hogy a pedagógusok - bármilyen elhivatottan is végzik a munkájukat- megfelelő szakmai tudás és kompetenciák hiányában nem tudnak adekvát választ adni a felmerülő problémákra. (Piczil, 2022)

A fenti problémák miatt szükség volt, hogy adekvát segítséget lehessen biztosítani a gyermekek számára. Éppen ezért (egy hosszabb előkészítő munka után) kötelezően delegálnak iskolai szociális munkásokat a hazai nevelési-oktatási intézményekbe. A 0/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról mondja ki hogy:

*„(2) * A nevelési-oktatási intézmény közreműködik a gyermekek, tanulók veszélyeztetettségének megelőzésében és megszüntetésében, ennek során együttműködik a gyermekjóléti szolgálattal, a gyermekjogi képviselővel, valamint a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot ellátó más személyekkel, intézményekkel és hatóságokkal.”*

Az NM-rendelet továbbá kimondja, hogy az iskolai szociális segítők a szociális munka eszközeivel a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében nyújt támogatást az

⁵ Ezt követően a 2011. évi CXCV törvény a nemzeti köznevelésről nem rendel stáuszta a gyermekvédelmi feladatok ellátásához, hanem az alábbi fogalmaz meg:

„69. § (1) A köznevelési intézmény igazgatója felel (...) f) * a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok megszervezéséért és ellátásáért, a gyermekvédelmi jelzőrendszernek a köznevelési intézményhez kapcsolódó feladatai koordinálásáért”

iskoláskorú fiataloknak, de ezen továbbmenően a gyermekek családjainak, a pedagógusoknak.

A szociális segítésben érintett intézmények:

- óvoda
- általános iskola
- középiskola
- gyógypedagógiai intézmény
- kollégium
- többcélú intézmény

Az iskola szociális segítő feladatai:

- segíteni a gyermeket a szociális kompetenciái növelésében, az intézményben való beilleszkedésben, a tanulási kompetenciái fejlesztésében, a tanulás akadályozó tényezők feltárásában
- segítséget nyújtani a gyermekek családjának is, az óvodai, iskolai életet érintő kérdésekben, nevelési problémák, konfliktusok esetén
- prevenciós eszközök segítségével a jelzőrendszer hatékony alkalmazásával kiszűrni a gyermek veszélyeztetettségét. (EMMI, 2018)

Összegezve elmondható, hogy a pedagógia fő célja a tanítás-tanulás folyamatának megvalósítása és a gyermekek egyéni fejlődésének támogatása, elsősorban az oktatásra és nevelésre összpontosítva. A pedagógusok fontos szerepet játszanak a gyermekek mindennapi életében, érzékelhetik a szociális problémáikat is, azonban gyakran hiányzik a megfelelő szakmai tudásuk e problémák kezeléséhez. Ezért korlátozottak az eszközeik, különösen a gyermekvédelem területén, ahol szupervízió és speciális képzés nélkül dolgoznak, ami nehezíti a hatékony megoldások megtalálását.

A szociális munka ezzel szemben kifejezetten a gyermekek és családjaik szociális problémáinak kezelésére irányul. Az iskolai szociális segítők olyan szakmai eszközöket alkalmaznak, amelyek a veszélyeztetettség megelőzését és megszüntetését célozzák. Tevékenységük túlmutat az iskolai környezeten, a gyermekek szociális kompetenciáinak fejlesztésére, a családok támogatására, valamint a pedagógusok segítésére is kiterjed. A szociális munka alapvetően prevencióra és a gyermekek jólétének átfogó biztosítására helyezi a hangsúlyt, együttműködve különböző gyermekjóléti szervezetekkel.

4. Az együttműködés gyakorlati formái

A szociális segítő tevékenysége során együttműködik az óvodáskorú gyermekekkel, az iskoláskorú fiatalokkal, családjukkal és az adott intézményben dolgozókkal (Szakmai ajánlás, 2018). A tevékenység középpontjában alapvetően a gyermek fejlődése áll, de a segítő tevékenysége irányulhat a családra, a pedagógusra vagy az iskolai közösség más résztvevőjére is. Fontos elmondani, hogy az iskolai szociális segítő tevékenysége nem váltja ki más szociális szakemberek (iskola pszichológus, iskola orvos) intézményi közreműködését. Nem váltja ki továbbá a köznevelési intézmény dolgozóinak észlelő- és jelző rendszeri feladatait sem. A jogszabályokban rögzített jelzési kötelezettség továbbra is előírás. (Róth, 2019)

A két diszciplína közötti munka egyik legfontosabb alapköve a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése. Az iskolai szociális munkások egyéni, csoportban végzett tevékenységek, közösségi tevékenységek munkájában valósul meg. (Piczil, 2022)

A továbbiakban ezeket a munkaformákat törekszem bemutatni a teljesség igénye nélkül, célzottan oktatási intézményekre szűkítve.

4.1. Egyéni esetkezelés: közös fellépés a problémás diákok támogatásában

Az egyéni esetkezelés egyaránt a szociális területen dolgozó szakemberek által leginkább használt módszer és munkaforma. Ennél a fajta munkaformánál a pedagógus inkább jelzőrendszeri funkciót lát el. Amennyiben valamilyen problémát észlel a gyermekeknél, azt jelzi a megfelelő személyek számára (intézményvezető, szülők, iskolapszichológus, iskolai szociális munkás). A jelzés után a szakemberek célzott, egyéni segítségnyújtást tesznek a segítségre szoruló személy számára. Számos esettanulmány olvasható, ahol az egyéni esetkezelés során a pedagógus és a szociális munkás közös fellépése segítséget tudott nyújtani akár a gyermekek, akár a család számára egyaránt.⁶ Az alábbi esettanulmányban, amelyet a gyermekjóléti szolgálat készített rögtön a bekezdésben olvasható, hogy:⁷

⁶ <https://oktataskepzes.tka.hu/hu/gyuri-akit-nem-akart-az-edesanyja> Letöltve: 2024.11.10

⁷ <https://oktataskepzes.tka.hu/hu/amina-9-evesen-eloszor-az-iskolaban> Letöltve: 2024.11.10

„A családdal először a gyermek iskolájának jelzése alapján kerültem kapcsolatba. Az iskola segítségünket kérte a sajátos nevelési igényű, első osztályos tanuló, Amina és gyámja problémát okozó viselkedése miatt.” (CSGYK, 2006)

A fent idézett esettanulmányból megállapítható, hogy a pedagógusok, az iskola, illetve a gyermekjóléti szolgálat együttműködése során segítséget tudtak nyújtani a kislány és családja számára.

4.2. Csoportos szociális tevékenység

A csoportos tevékenységek magukba foglalják a csoportmunka elvei alapján megvalósított foglalkozásokat az iskolai-óvodai keretek között. A foglalkozásokat előre meghatározott céllal, részletes tematika alapján, előre tervezett és köznevelési intézménnyel egyeztetett időpontokban, helyszínen valósítja meg a segítő. (Szakmai program, 2023)

Ezeket a foglalkozásokat általában a tanárokkal közösen szervezik meg, és bonyolítják le a segítők. Az ilyen tevékenységek zömmel tájékoztató és készségfejlesztő, képességfejlesztő, különös tekintettel az alábbi témákra: gyermeki és emberi jogok, esélyegyenlőség, digitális biztonság, függőségek, társas kapcsolatok, bántalmazás és konfliktusok kezelése.

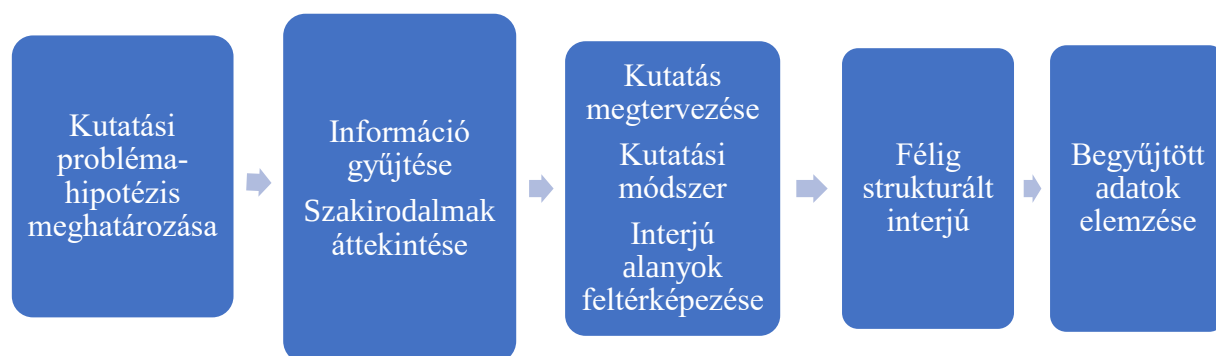
4.3. Közösségi szociális tevékenység

A közösségi munka célcsoportjai a gyermekek, pedagógusok, szülők, szakemberek, valamint a köznevelési intézményt körülvevő helyi közösségek. A szociális munkás részt vesz, (vagy szervez) a köznevelési intézmény által szervezett közösségi, szabadidős programokon, illetve együttműködik a köznevelési intézményen belül működő szülői, tanuló, tanári szervezetekkel (Szakmai program, 2023).

Összességében elmondható, hogy az iskolai szociális segítő tevékenysége elsősorban a gyermekek fejlődésére irányul, de kiterjed a családok, pedagógusok és a közösség más tagjainak támogatására is. Munkája nem helyettesíti más szakemberek, például iskolapszichológusok vagy orvosok szerepét, és nem váltja ki a pedagógusok észlelő- és jelzőrendszeri kötelezettségét sem. A szociális munka és pedagógia közös célja a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzése, amit egyéni, csoportos és közösségi tevékenységekkel valósítanak meg.

5. Kutatási eredmények

Kutatásomhoz a kvalitatív módszert választottam. Összesen 2 fővel készítettem (n=2) interjút. Az interjú előtt összeállítottam egy kérdéssort, amelyek többnyire nyílt kérdések voltak. A kérdések sorrendje az interjú során változott. A vizsgálati módszert a 4. ábrán szemléltetem.

4. ábra A vizsgálati módszer

Saját szerkesztés

5.1. Információ gyűjtése

A kutatásom során az iskolai szociális munkások véleményére voltam kíváncsi, miszerint milyen mértékben tudtak beilleszkedni az oktatási intézmények közösségébe, illetve milyen mértékben jött létre -ha létre jött- az interprofesszionális együttműködés a két diszciplína között. Szerettem volna, a kutatásom során minél jobban feltárni a vizsgált személyek tapasztalatait, attitűdjét, illetve érzelmeit éppen ezért a félig strukturált interjú mellett döntöttem. Az interjú alanyok a Család-És Gyermekjóléti Központ munkatársai voltak, olyan személyek, akik konkrétan oktatási intézményekben láttak el szociális segítő feladatot. Eredetileg az volt a célom, hogy egy fókuszcsoporthoz interjút készítek és az intézményből több dolgozó is részt vegyen az interjúban, de sajnos ez nem valósult meg, mert összesen 5 dolgozót hívtam, akik közül 3-an mégsem tudtak megjelenni, a másik két interjú alannal eltérő időpontokban tudtak megjelenni.

A kutatásra 2024. október és 2024 november között került sor. Az interjúalanyok kérésére, valamint az anonimitás megőrzése végett az interjúalanyokat számokkal (1. alany; 2. alany) jelöltem.

5.2. A kutatás módszertana, az interjúk

Az interjú felépítését tekintve a következő volt:

Az iskolai szociális munkások általános feladatait beszéltük meg, ezt követően áttértünk az oktatási intézmények közötti együttműködésükre, ezen belül kitértünk az együttműködés nehézségeire beszélgettünk, hogyan viszonyul egymáshoz a két diszciplína, kitértünk azokra a pedagógusok által kért segítségekre ami nem a szociális munkások feladatkörébe tartozik, beszélgettünk többek között arról hogy milyen problémával keresik fel a gyermekek, vagy a pedagógusok az iskolai szociális munkásokat, ezen felül az egyik interjú alany tudott közölni általuk vezetett hivatalos statisztikai adatokat. Az interjú pedig a szakmák együttműködés javításának előre mutatásával zárult.

5.3. Az interjúk elemzése

Az interjúk során a szociális szakemberek elmondták, hogy munkavégzésük nem helyettesíti az iskolai gyermekvédelmi munkát, továbbá, hogy minden év elején egyeztetnek a Győr város és járása közötti oktatási intézményekkel, és együttműködési megállapodást kötnek. Minden tanév elején a család-és gyermekjóléti központ készít egy szolgáltatási munkarendet, illetve egyeztetnek a köznevelési intézmény igazgatójával, gyermekvédelmi felelősével. Ezekben rögzítik az intézményekben kötelezően megtartott fogadó órákat.

Arra a kérdésre, hogy mennyire sikerült beilleszkedni az iskola közösségbe a következő válaszokat kaptam:

„Az első évben volt a legnehezebb. Ez az évek során javult, de mivel nagyon sok intézményben látunk el feladatot, általánosságban tudom csak elmondani, hogy egy 10-es skálán 8-asra tudnám értékelni a beilleszkedés sikerességét intézményi szinten.” (1, alany)

„Összességében nem könnyű, illetve nincs elég idő” (2, alany)

A hivatalos adatokból kiderül, hogy középiskola és kollégiumból 30, általános iskolából 28, óvodából pedig 26 az a szám, ahol feladatot látnak el a szociális segítők. A győri család-és gyermekjóléti szolgálaton belül a köznevelési csoport feladata, hogy ellássa köznevelési intézményekben a kötelezően előírt feladatokat. A beszélgetés során az volt a benyomásom, hogy a beilleszkedés nem minden intézményben zökkenő mentes, vagy nem megfelelő mértékű.

A következőkben kérdésként tettem fel, hogy milyen nehézségekkel találkoznak a pedagógusokkal való közös munka során.

„A legnagyobb nehézség a leterheltség, a túl nagy gyermek szám, amivel dolgoznunk kell, a tanároknál pedig a leterheltség és a nagy óraszám miatt nincs elég idő a közös munka minél jobb kivitelezésére” (2, Alany)

Az idézet rávilágít az oktatási intézményekben tapasztalható erőforrás-hiány és leterheltség problémáira, különösen az iskolai szociális segítők és tanárok szemszögéből. Az interjúk során elhangzottak szerint egy szociális segítőre 1000 gyermek jut, ami rendkívül magas arány. Még ha csak minden ötödik diák is szorulna segítségre, az is 200 gyermeket jelentene egyetlen szakemberre, ami megnehezíti a hatékony támogatás biztosítását. Ez a leterheltség két fő következménnyel jár. Egyrészt a tanároknak és segítőknak nincs elegendő idejük a közös munka minőségének javítására és a problémák alapos kezelésére, hiszen az óraszámok és a gyermekek száma is korlátozza őket. Másrészt ez az állapot akadályozza a preventív vagy személyre szabott beavatkozásokat, így csak a legsúlyosabb esetekre tudnak fókuszálni, ami hosszú távon még több problémához vezethet.

Ezt követően kérdésként tettem fel, hogy milyen gyakran kerül sor az együttműködésre a pedagógusok és a segítők között. Itt pontos adatokat tudott mondani az egyik interjú alany.

„A 2023-as statisztikában 11 ezer pedagógusi találkozót rögzítettek és 91 ezer gyerek találkozást. Azonban fontos megjegyezni, hogy ezek halmozott statisztikák, tehát egy személy többszöri találkozását számolja.” (1, Alany)

Az együttműködésre az iskola és a szociális munkásoknál fogadóórák keretén belül kerül sor leginkább, amelyet az intézmény és a gyermekjóléti központ köt egymással, minden év elején készítenek egy szolgáltatási munkarendet, illetve egyeztetnek az iskolai gyermekvédelmi felelőssel a fogadóórák milyen időpontban legyenek. A gyermekjóléti központ és az iskola közötti megállapodás, amelyet minden év elején készítenek, biztosítja a találkozók rendszerességét és szervezett keretét. A munkarend és a fogadóórák előzetes egyeztetése lehetővé teszi, hogy a szociális munkások és az iskolai gyermekvédelmi felelősök összehangolják a feladatokat, és biztosítsák, hogy a tanulók szükség esetén hozzáférjenek a megfelelő segítséghez. A statisztikákból látható, hogy nagy volumenű találkozók zajlanak évente, amelyek a pedagógusok és gyermekek közötti interakciókat tükrözik – ugyanakkor az adatok halmozódnak, tehát többszöri találkozásokat is rögzítenek.

Ez arra utal, hogy a gyermekvédelmi és iskolai munka során a folyamatos kapcsolattartás kiemelt fontosságú.

A következőkben kíváncsi voltam, hogy milyen jellegű problémákkal keresik meg a segítők a pedagógusok. A kapott válaszokból két mondatot idéznék az alanyoktól:

„A pedagógusok általában akkor keresnek, ha vita van az osztályba” (2, alany)

„A legtöbbször akkor jönnek hozzám, ha magatartási problémákat tapasztalnak, vagy bántalmazást” (1, alany)

A két idézet rávilágít arra, hogy a pedagógusok és a segítő szakemberek közötti együttműködés jellemzően reaktív jellegű, azaz konkrét problémák megjelenésekor aktivizálódik. A 2. alany szerint a pedagógusok elsősorban akkor fordulnak segítséghez, amikor az osztályban konfliktusok, viták alakulnak ki, ami arra utal, hogy az ilyen helyzetek megoldása nehézséget okoz számukra, vagy külső szakértelmet igényel. Az 1. alany által említett magatartási problémák és bántalmazási esetek ennél súlyosabb, mélyebb okokra vezethetők vissza, amelyek rendszerint komoly beavatkozást és célzott szakmai támogatást igényelnek.

Mindkét idézet azt sugallja, hogy az együttműködés főként a tünetek kezelésére irányul, nem pedig megelőző, proaktív munkára. Ez a megközelítés arra utalhat, hogy az interdiszciplináris kapcsolatok inkább eseti jellegűek, és a pedagógusok gyakran csak akkor keresik a szakembereket, amikor a helyzet már akut problémává vált. Ez a gyakorlat hangsúlyossá teszi a problémák korai felismerésének és a folyamatos párbeszéd szükségességét az oktatási és segítő szakmák között.

Az interjúk során elmondták az alanyok, hogy gyakran a pedagógusok eszköztelennek érzik magukat, ha találkoznak egy autista, SNI problémás gyermekkel, nehéz differenciálni. Viszont ilyen esetben jelzik, hogy ez nem az iskolai szociális munkások munkakörébe tartozik.

A gyermekek általában beilleszkedési nehézségekkel, problémás kortársi kapcsolatokkal keresik leginkább a szociális segítők.

„Egyre több a depressziós, beilleszkedési problémákkal küzdő gyermek” (1, alany)

Az olyan problémákkal, mint az anyagi nehézség, családi problémák egybevetően azt a választ kaptam, hogy minimális a megkeresés a gyermekek részéről a szociális munkások felé.

Arra a kérdésre, hogy milyen a legtöbb együttműködési forma, amit az iskolai szociális munkások és a pedagógusok végeznek.

Az interjú alanyok tájékoztattak, hogy egyéni esetkezelést nem végeznek a járásban, inkább ún. szűrő beszélgetéseket. A legtöbb munkaforma a csoportos foglalkozás. Itt a pedagógusokkal együtt egyfajta preventív jellegű, tájékoztató foglalkozásokat tartanak különböző témákban, mint a bullying, bántalmazást, káros szerek.

„3 ezer csoportfoglalkozásunk volt 2023-ban” (1, alany)

Az interjúk legvégén megkérdeztem az alanyokat azzal kapcsolatban, hogy milyen javaslataik lennének a szociális segítők és a pedagógusok közötti együttműködés javítására?

„Heti egy konzultáció az érintett iskolákban tanító tanárokkal, osztályfőnökökkel. és több mentál higiénias találkozó” (1, alany)

„Túl sok az egyfőre jutó gyerek szám, le kell csökkenteni, hogy jobb legyen az együttműködés” (2, alany)

A két idézet az iskolai segítő munka hatékonyságának és fenntarthatóságának két kulcsfontosságú aspektusát emeli ki. Az 1. alany szerint szükség lenne rendszeresebb konzultációkra a tanárokkal és osztályfőnökökkel, valamint több mentálhigiénés találkozóra. Ez arra utal, hogy a szakemberek a problémák mélyebb megértése és a pedagógusokkal való szorosabb együttműködés révén hatékonyabb támogatást tudnának nyújtani. Az igényelt gyakoriság azt is jelezheti, hogy jelenleg a kapcsolattartás nem kielégítő mértékű vagy rendszertelen. A 2. alany ezzel szemben a túlzott munkaterhelés problémáját hangsúlyozza, amelyet a túl magas gyermeklétszám okoz. Ez azt sugallja, hogy a nagy létszám akadályozza a személyre szabott, alapos beavatkozást, valamint megnehezíti a szakemberek és pedagógusok közötti hatékony kommunikációt.

Az interjúk összességében egy túlterhelt rendszer képét mutatják, ahol az erőforrások elégtelensége és a nagy létszám korlátozza a segítő munka eredményességét. Az együttműködés javítása érdekében nemcsak a találkozók rendszerességére, hanem a munkaterhelés arányosítására és a gyermeklétszám csökkentésére is hangsúlyt kellene helyezni.

5.4. Hipotézisvizsgálat

A kutatásom eredményei részben igazolják a hipotézist, amely szerint az iskolai szociális munkások hatékonyabban végzik feladataikat, ha szoros együttműködést alakítanak ki a pedagógusokkal, és beilleszkednek az iskolai közösségbe. Az oktatási intézményekben tapasztalható túlterheltség, a túl magas gyermeklétszám, valamint az időhiány gyakran korlátozza az együttműködés lehetőségeit. A kapcsolatok többnyire reaktív jellegűek, vagyis a pedagógusok főként konkrét problémák esetén fordulnak a segítő szakemberekhez. Ez megnehezíti a problémák megelőzésére irányuló proaktív munka kialakítását.

Az együttműködés hatékonysága nagymértékben függ a rendszerszintű korlátok – például a leterheltség és az erőforrások hiányának – enyhítésétől. A jelenlegi gyakorlat arra utal, hogy a szorosabb és strukturáltabb kapcsolatok kialakítása tovább javíthatná az iskolai szociális munka eredményességét.

6. Összegzés

Az iskolai szociális segítők és pedagógusok közötti együttműködés javítása érdekében elsődleges fontosságú a rendszeresebb és strukturáltabb kapcsolattartás kialakítása. Heti konzultációk az érintett tanárokkal és osztályfőnökökkel nemcsak a problémák korai felismerését segítenék, hanem erősítenék az együttműködés hatékonyságát is, megelőzve, hogy a közös munka kizárólag akut helyzetekre korlátozódjon. Ez lehetőséget adna a preventív és proaktív megközelítések előtérbe helyezésére, amelyek hosszabb távon hatékonyabbá tennék a gyermekvédelmi és szociális támogatást. Ahogy a bevezetésben is tárgyaltam, illetve az 1. ábra is mutatja Győr és vonzáskörzetében a magas foglalkoztatottság miatt magas a népsűrűség is, ez pedig együtt jár a magas gyermekszámmal is. Éppen ezen okokból kifolyólag elengedhetetlen a szociális segítők terhelésének csökkentése is, mivel az egy segítőre jutó gyermekek jelenlegi, rendkívül magas száma akadályozza a személyre szabott és alapos beavatkozást. Ehhez több szakember bevonása és a meglévő kapacitások bővítése szükséges, amely lehetőséget teremtene arra, hogy a szakemberek ne csupán a legsúlyosabb esetekre fókuszáljanak, hanem megelőző tevékenységekre és szélesebb körű támogatásra is.

Az előremutató változások érdekében a szociális segítők és pedagógusok együttműködésének sikeressége a rendszer átfogó fejlesztésén múlik. Az erőforrások bővítése, a munkaterhek arányosítása és a rendszeres, tervezett együttműködés kialakítása mind olyan lépések, amelyek hozzájárulhatnak a gyermekek jobb támogatásához, és hosszú távon fenntarthatóbbá tehetik a jelenlegi rendszert.

Nyilatkozat MI használatáról.

Eszköz megnevezése:

Jelen dolgozat elkészítése során a ChatGPT 4-es verzióját használtam

Használat módjának leírása:

A ChatGPT segítségét használtam a tartalomjegyzék elkészítése során, illetve a nemzetközi kitekintésnél megkértem, hogy ajánljon forrásokat.

Hivatkozás:

OpenAI, ChatGPT, 2024. December 03.,

<https://chatgpt.com/>

7. Irodalom

- Balogh, K. (2020). *Miben segít(het) az iskolai szociális munkás – a gyermekek igényeinek tükrében.*
- Bányai, E. (2000). Az iskolai szociális munka és lehetőségei az ezredfordulóban Magyarországon.
- Budai, I. (2001). *Az interprofesszionális együttműködés és a szociális munka.*
- Budai, I. (2019). *Az együttműködő iskolai szociális munkás.*
<https://doi.org/10.29376/parbeszed/2019/1/3>
- Cynthia J. Lynn, M. M. (2003). School Social Work: Meeting the Mental Health Needs of Students through Collaboration with Teachers.
<https://doi.org/10.1093/cs/25.4.197>
- Csepli, G. (2006). *Eégi és új szociálpolitika.*
<http://dx.doi.org/10.22503/inftars.VI.2006.2.3>
- Fiszter, E. (1994). *Hetedik féléves terepgyakorlat a ferencvárosi gyermekjóléti szol.*
- Győr, C. É. (2024). Forrás: Család-És Gyermekjóléti Központ Győr:
<http://www.csgygygyor.hu/hun/>
- György Hunyady, B. C. (2017). *Az oktatás korproblémái.* Budapest: Elte Eötvös Kiadó.
- Homoki, A. (2018). *Az iskolai szociális munkában rejlő lehetőségek a gyermekvédelmi szükségletorientáció alapelveinek figyelembevételével.*
<https://DOI:10.29376/parbeszed/2018/3/4>
- HOPKINS, T. H. (1996). *Inter-professional practice and education.*
- Johnson, J. (1991). A vétkeseket nem kereső iskola.
<https://DOI:10.29376/parbeszed/2018/3/5>
- Kormos, J. (2015). *A kritikai pedagógia és a szociális munka kapcsolata: pedagógia a szociális munkában szakemberek nézőpontjain keresztül.*
- Máté, Z. (2018). Iskolai szociális munka. <https://DOI:10.29376/parbeszed/2018/3/2>
- Nagy, Á. (2017). *Tizenlilencre lapot? Szociálpedagógia a XXI. században.* Budapest: Pallasz Athéné Egyetem.

- Piczil, M. (2022). *Fókuszban az óvodai és iskolai szociális segítség: tények és dilemmák*.
- Polónyi, I. (2022). *Emberi Erőforrások És Oktatás*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Pushkina, O. (2017). *A Study of How Teachers Perceive School Social Workers In Russia*.
NORD University.
- Roth, G. (2019). *Az óvodai-iskolai szociális segítő tevékenység bevezetése a Soproni járás köznevelési intézményeiben*. [https://DOI: 10.17165/TP.2019.3-4.21](https://doi.org/10.17165/TP.2019.3-4.21)
- Szecskó, J. (2022). *Iskolai szociális munka Magyarországon és Nagy-Britanniában*.
<https://doi.org/10.18458/KB.2022.2.57>
- Győr, C.-é. G. (2024). *CSGYKGYOR.hu*. Forrás: https://csgykgyor.hu/wp-content/uploads/2024/09/szakmai_program_2022.pdf
- UNICEF. (2021). *unicef.hu*. Forrás: <https://unicef.hu/igy-segitunk/hireink/7-bol-1-serdulo-szenved-mentalis-betegsegben-vilagszerte>

Jogsabályok:

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

Letöltés dátuma: 2024. 11. 17. Forrás: Jogsabálykereső:

<https://mkogy.jogtar.hu/jogsabaly?docid=99700031.TV>

15/1998. (IV. 30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről

Letöltés dátuma: 2024. 11. 17. Forrás: Jogsabálykereső

[15/1998. \(IV. 30.\) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről - Hatályos Jogsabályok Gyűjteménye](#)

20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról

Letöltés dátuma: 2024. 11. 17. Forrás: Jogsabálykereső

<https://net.jogtar.hu/jogsabaly?docid=a1200020.emm>